

САНА ОЛОХ

Х а й м а т
1931 снл алтынны
15 нүхүттэн тахсар

ССКП ЧУРАЛЧЫТААБЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЯ
ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААБЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 31 (5858)

1983 снл. Нулуи тутар 19 күнэ
СУБУОТА

Сыанага
2 харчы

Эрилик Эристин аатынан совхоз Чапырдаабы отделениестын коммунист К. Н. Миронов салайааччылаах түүрт киһилээх сылгыһыттарын звенота 600-тэн тахса сылгыны көрөр. Сылгы кыһыга кытаанынан, ордук мөлхөх туруктаахтарын анал көрүүгө туруораллар, комбикормунан, отунан киһилээхтик аһаталлар.

Сылгыһыттар субуотуньуктаан сылгы халар сыһыналарыгар уонна алаастарыгар 540 куул бурдугу тастылар.

СНИМОККА: звененой К. Н. Миронов Андрей Демьяновтынан сылгы аһатылгыгар.

П. Оконешиников фотота.

В. И. Ленин төрөөбүтэ 113 сыла туолуутун көрсө— УДАРНАЙ ҮЛЭНИ, „Кыһыл субуотага“— ТУЙГУН БЭЛЭМИ!

Субуруускай аатынан совхозтан В. И. Ленин төрөөбүтэ 113 сыла туолуутун чизэһигэр ытыллар коммунистическай субуотуньукка 370 киһи кытара, 22 трактор уонна 12 автомашина туһаныллара былаанналар.

Итинтэн 142 рабочай фермаларга, 32 киһи ту-

Барыта аабылына

тууга байэлэрин миэстэлэригэр үлэлиэхтэрэ. Субуотуньук күн 18 центнер үүт ыһыада, 23 центнер привес ыһыада, 1000 квадратнай

метр иэһиэх теплица гденканан сабыллыада, 60 кубометр тутуу маһа, 500 кубометр оттук мас тизийиллээдэ.

Совхоз пятилетка фондугар барыта 1600 солкуобайдаах үбү киллэригэ.

Е. ЕФИМОВ.

Үүп-ас эбиллэр

Карл Маркс аатынан совхоз Бахсытаабы отделениегыгар бөдөһөннү туругунан 148 ынах төрөөтө. Манна манньыксыттар күнгө валовойу-

нан 18 центнер үүтү ыһылар.

Отделение бастың ыанньыксыттары Елизавета Местникова, Серафим Башнев, Ульяна Гоголева социалистическай куоталаһы ииники күөпүгөр иһэллэр.

М. СИДОРОВА.

Көхтөөх буолуоба

Эрилик Эристин аатынан совхоз Чапырдаабы отделениестын рабочайдара „Кыһыл субуота“ күн үрдүк онорум туолаах үлэ холобурун көрдөрүөхтэрэ.

Коммунистическай субуотуньукка барыта 120 рабочай кыттаада. Он-

тон 70-нара быһаччы байэлэрин миэстэлэригэр үлэлиэхтэрэ. Ону таһынан тутуу маһын соботуопкалааһынга уонна таһыныга, от тизийитигэр, о. д. а. үлэлэргэ 1 ДТ-75, 5 МТЗ-82 трактордар туһаныллыахтара.

Бу күн валовойунан 2 тоннаттан тахса үүт ыһыада, 3 центнер көрүгэ привес ыһылыада.

Н. ОСИПОВ.

Коммунист холобурунан

Хадаар бастың ыанньыксыттарыттан биридестөрө коммунист М. В. Никитина Бэрэ ферматын салайар. Манна быһыл 85 ынах кыстаан тулар. Онтон 67-тэ төрөөтө. Нырайдар туруктара үчүгэй. Вилигин фермада күнгө валовойуунан 5 центнертэн ордук үүт ыһылар. Сөботоһ старшай Марфа Васильевна күн ахсын балтаараалы центнер үрүг илгэни үрүдүтэр. Киһи

холобурун батыһан комсомолка Анна Романова коллектива иккис үчүгэй көрдөрүүлээх. Бу ыстыкка фермада сана манньыксыттан эрэр комсомолецтар Егор Листиков уонна Павел Карпов эмиз куһабада суох ситийиһиллэхтэр.

Бэрэлэр үүт ыһыан үрдүгэр туһугар ахсаабакка үлэлиһэлэр. Фермада күнгө 2-хи тоннаттан ордук көөнүөрбө оттоһуллар, ону таһынан ыанньыкка күөл былыыга, талах мээккэтэ, мисеральнай брикет эмиз ситиһиллэр.

П. ТАРАСОВ.

И н н и к и күөпкэ иһэллэр

Анна Михайловна Федосеева маастардаах оройуон киининээги арыы заводун коллектива ааспыт быга 37,9 тыһ. солк. бордууксуяаны онорон былаанын 149 бырыһыан толорбута. Коллектив үүттэн оно-

һуллар бордуукталар асортиментнарын элбэтигэ ылсан эрэр.

Арыы заводун үлэһиттэрэ, олуньуга 31 тонна онугар 128 тонна үүт бордуукталарын онорон, сыахтар икки ардыларынаагы социалистическай куоталаһы ииники күөпүгэр таһыстылар.

Р. СОФРОНОВА.

Штабтар үлэлиллэр

Муус устар 16 күнүгэр коммунистическай субуотуньугу ыһыада Карл Маркс аатынан совхоз үлэһиттэрэ тэрээһиннээхтик тахсыахтара.

Бу күнүгэр совхоз киһи аппаратыгар уонна отделениеларга субуотуньук штабтара төриллэн үлэни саҥалаатылар. Штабтар быһаарылыларынан „Кыһыл субуота“ күн үлэ бырааһынньы-

гар барыта 700-тэн тахса киһи кыттаада, элбэх техника туруорулуоба. Сүрүн күөс тутуу маһын соботуопкалааһынга уонна тизийигэ үлэлигэ. Оттон сүөһү итээччилэр байэлэрин миэстэлэригэр үрдүк таһаарылаахтык үлэлиэхтэрэ. Ыһыы техникатын өрөмүөннээһин, бурдугу кууллааһын, арааһырдар, о. д. а. үлэлэр эмиз ыһылыахтара.

Онон субуотуньугуна 4470 солк үп киллэриллэрэ быһаарылына.

А. ШИПИГИН.

Тэрээһиннээхтик кыттаахтара

Сибээс оройуоннаабы уездын коллектива Ленинскэй коммунистическай субуотуньугу тэрийиһигэ тэрээһиннээхтик кытта.

Субуотуньугу тэрийиһигэ В. А. Сидоров председателлээх 5 киһилээх комиссия төрилиннэ.

„Кыһыл субуотага“ ба-

рыта 50 киһи кытара былааннама. Киһилэртэн үгүстэрэ биридестөрүгэ, автомашинанан оттук маһы соботуопкалааһынга, таһыныга үлэлиэхтэрэ. Сөботоһ тэригэ территориятын ыраастааһынгар кыттаахтара. Субуотуньук фондугар барыта 120 солкуобайдаах үп киллэриллэрэ былаанналар.

М. АМАНАТОВА.

Ырааһырды ыһылыада

Дьэ-уот, коммунальнай хаһаайыстыба производственной управленистын рабочайдара, тех-үлэһиттэрэ уонна сулуусналаахтара Бүтүн Союзтаабы коммунистическай субуотуньукка көхтөөхтүн кыттарга бэлэмнээһэлэр.

„Кыһыл субуотага“ лесо-хоз 45 үлэһитэ бары, бирид киһи курдук, тэрээһиннээхтик кыттарга бэлэмнэр. Киһилэр, сү-

үлэ бырааһынньыгар баанньык, прачечнай үлэһиттерин, кочегардар курдук бастайааннай үлэ-лэхтэртэн уратылар бары ырааһырдыга, тизийэр-таһар үлэлэргэ тахсыахтара. Онуоха 3 автомашина, 1 трактор туһаныллыада.

Субуотуньуктан кирибит 500 солк. пятилетка түн кыттарга бэлэмнээһэлэр.

Г. ДРАГУНОВ.

Бэлэмнэр

„Кыһыл субуотага“ лесхоз 45 үлэһитэ бары, бирид киһи курдук, тэрээһиннээхтик кыттарга бэлэмнэр. Киһилэр, сү-

үлэ бырааһынньыгар баанньык гараһын тутуугар үлэлиэхтэрэ.

Ити күн коллектив 160 солкуобайа пятилетка фондугар киллэригэ.

В. ИГНАТЬЕВ.

ҮӨРЭТЭР КАБИНЕТ

ССКП XXVI съездин көрдөбүлэринэн салайтаран уопсай орто үөрэхтээһин оскуолаларыгар үөрэтин ис хоһоонун кэнэтигэ, методикатын тупсарыа, киһи техникескай базатын байытыа уонна олору кытта сибээһин бөдөрөгүтүүгэ киһикки икки сылга оройуонна педагогическай балачча утумнаах үлэни ыһыттар. Учуутал уонна үөрэнээччи үлэлэригэр ордук табыстаах усулуобуйаны төскүтэр үөрэтин кабинетнай систематын көдүүһүн үрдэтигэ ойуччу болгомото уурулуна.

Киһилэрин курдук, бары предметтэргэ кабинеттары төрийин туһунан көрдөбүл оскуола устаабынан 1970 сыллаахтан туруорулуубута. Оройуонна бу сана дымаланы көрүлээччинэн Амма орто оскуолатын коллегия (үрүкү директор Д. П. Чечебутов) буолбута. Бу оскуола базатыгар 1972 сыллаахха семинар-практикум оройуонна биллэр хамсааһыны онорбута.

Кабинеттары төрийин, көдүүстээхтик үлэлэтин бөһүрөөтэ ССКП райкомун, райсовет исполкомун болгомотолорун ылаалар, бу салаа үлэни тупсарыа кыһа бөчүмнээх дьаһаллар ыһылыытара. Олору өлөххө киллэрин бэрээдэгинэн районо, райметодкабинет хас даһаны төгүл семинардары, оһыгы атастаһыны төрийтэһэбиттэрэ. Ол түмүгэр 1972 с. оройуонна 33 үөрэтэр кабинет баар эбит буһулаһына, билигин предметтарынэн 275 кабинет тарилиннэ. 10 орто, 6 арыс кылаастаах оскуолалар үөрэтин бу көрүгэр толору киридилэр. Баар кабинеттан 72 тэ сөһүрданна. Итинник базаны төрийингэ, бу дымаланы пропагандалааһынга оройуонна оскуолалар директордара, учууталлар Д. П. Чечебутов, М. Р. Сысольтин, И. А. Никитин, Е. Д. Макаров, А. А. Архипов, М. М. Сысольтина, Д. С. Терютина уо. д. а. арааһы үгүс сыраларын, билиилэрин-көрүүлэрин бирид бии педагогтар үгүөлэрэ кырата суох.

Технической средстволарынан хааччылыы сыл ахсан тупсан иһэр. Билигин уроктарга оройуон үрдүнэн 51 киноаппарат, 44 эпидиаскоп, 90 диапроектор, 107 проигрыватель, 9 лингофоннай установка, о. д. а. туһаныллылар. Барыта 12 оскуолада 63 кабинетка учуутал үлэһиттэр остуола техсредстволары туһаныа киһинэммит салааларга (пультка) киллэрилиннэ. Оннук салаалар көмөтүнэн ортотунан 4—8 сферация толорулар. Ол уроок биридэмэтин ордук толору туһанар кыагы биэрэр.

Ааспыт үөрэх дьылыгар ыһылыыбыт республикатаагы көрүү-конкурса оройуон оскуолаларын кабинеттара иккис миэстэни ыһыттар. Оскуолалартан сылаан уонна Одьулуун биридэмтэх миэстэргэ кирибиттэрэ.

Ол эрээри ити барыта бу салаада итэрэс суох дьэи эппэт.

Баар кабинеттар туһаныллар көдүүстэрин өссө үрдэтин соруга тулар. Кабинет дидактическай матырыаллар, көрдөрөн үөрэтигэ пособиелара, техсредстволара урокка мунутуурдук туһаныллыахтара.

Сөботоһ оскуолаларга география, биология курдук предметтэргэ баччаанна дьэи кабинеттар суохтар. Илгэ туһаайыа анааллаах кабинеттар эмиз төриллэ иликтэр. Кабинетка киһинэммит салаалары олохтоһуон Бахем, Кытаанах орто оскуолаларыгар (директордар ут. В. В. Петров, И. П. Пономарев) күтүөннээх үлэни ыһыахха олороллор.

Үөрэтэр мастерскойдар, ахсаан еттүнэн сиппит курдук эрээри, көдүүстэрэ билигин даһаны намыһах. Мастерскойдар базаларын бөдөрөгүтүүгэ ииникигин болгомотолуохтук сыһыаннаһаахха наада.

Биллэн турар, кабинеттары байытыа, тупсаран өнөрүгэ салгыы былааннаахтык үлэһиттэр сорук тулар. Кабинет ис оһоһуутун эстетическай көрдөбүлэрин эмиз үмнүмүөххэ.

В. НЕУСТРОВ,
райсовет исполкомун
норуот үөрэтиритигэр
өдөлүн сабыдаскэс.

Дыссипилиниэ туһунан нэпсэтиэбинг!

АРЫГЫЛААҤЫН АЛДЬАТАР

«Сана олох» хаһыат кулун тутар 1 күнүнээри нүөмэригэр РСФСР үтүөлээх механизатора К. Пестерев «Тыһын боппуруос» диил дыссипилиниэ туһунан суругун ааҕан баран бэйэм санаабын этэртэ быһаарынным.

Дыссипилиниэ сатарыһар сүрүн биричиинэлэриттэн биридэстэринэн арыгылааһын буолар. Ол иһин Кылаанхастары селский Культура дьиэтигэр директорданы олоһон «Чурапчы» совхоз Кылаанхастары отделениетыгар биригэдьиниһин үлэлиин тахсыахпыттан ити куһаҕан көмөлөбүннү утары охсуһарга быһаарыныммыт. Олохтоох киһи буоларбынан, маннааҕы тракторист уолаттар минилэритэр кэлбит үрүүмкэни төттөрү аһыһааһылар билэр этим. Онон хара маһнайыттан киһилэр бу түктэри оһуһыттан туттуналларгыгар көмөлөбөргө быһаарыныммыт. Биридэ гаражка мустан «аһы» олоһоллорутар түбэһэн ор кэпсэппитим. Уолаттар бары үчүгэйдик үлэлииргэ, коллективны бөдөргөтөргө баалыахтарыт эппиттэ. Кэлиң уопсай мунууаха дүүһүлэһэн, үлэ режимин олохтообунут, табельнай системада киирбэргэ, техниканы тутуука суох сүүрдүбөккө быһаарбыһым.

Билигин гаражка үлэ күнэ сарсыарда 7 чаас 30 мүнүүтэттэн саҕаланар. тракторлар чаас 1.һигэр үлэргэ тахсарга бэлэм буолаллар. Путевката суох сылдыһыат буолууну ситиһин бастаһы-утаа ыарахаттардаах

эти. Механизатордардан көрдөһөөччү, аһаастаһаҕына, хомойооччу эдэбэ эти. Ону тулуйбаҕа көпүлэ суох сүүрдүбүт буоллаҕына, трактор үлэ-дэбэтин механизатор ба-йаһа төлүүр бэрээдэгин олохтообунут. Ол түмүгэр, путевката суох ор-дук-хону сырыл, трак-торы тус бэйэ наадаты-гар түбэһиэх туһанын суох оһуһулаан эрэр.

Билинэх механизатор-дар ортолоругар «сор-куойдааһын» диил кэп-сэтин талы баар. Ити өгөнү өнөрбүт мааллары-гар тракторы таһарды-тигинэччи үлэлиһити-һэн аһааһын. Остуол ити түбэлтэргэ арыһаа суох буолбат үгэстээх. Сыл баһыгар-атаһар көмөлө-һүннэрэр ыал күндү-дүөхтэрин-маанылаахтар-дан баараллара буолуо. Оттон киһилэр күн ах-сын итинниң үлэлиһэр механизатордар туһунан саныһаллар дуо? Дьиэти-гар холуочук тиниһэри-нэ көргөнө, өйдөрү туох диэхтэрэй? Бу иһин итинниң «күндүлэһи-һэн» арыһыһыт буолан барыа суоҕа дуо? Бүтүн итирээ. Сарсын хайдах үлэлиһэбэй? Билинэх би-лигин эрэ туһалаатын, эгэргэ дыны, көргө кэп-сэ да буоллун диил дьон-дүһүлүтүгэр итинниң сыһыаннаһар сүөргү. Ол иһин билиһи бу туһунан олохтоох радионан эмнэ биллэрбиппит эрэри хам-тум да буоллар кэ-һин түбэлтэлэргэ тах-сааччылар. Биридэ ма-нык түбэлтэ буолбута: биридэ эмнэхсэни оттор-ма-һы киллэриэхтээх эдэр киһинэхэ бытыылна кэ-һинлээх кэлбит. Аһа, иһинтэн атыннык сы-

лаас, истиг тыһынан маһтанары сатаабат үһү дуо?

Мин санаабар, маннык түбэлтэлэр билинэх, Ки-гэнкигэ, эрэ буолбакка атын сирдэргэ эмнэ бааллар. Бу түктэри бы-һыһыны утары бука бара: охсуһарбыт наада. Ары-һыны иһээччилэри эрэ буолбакка, онно ук биз-рээччилэри эмнэ биридэ муостада турторан дүүһү-дүөхкө-дүүһүгүөхкө.

Билинэх оройуонмут—Манэ-Ханалас Дьабыһаа селский Совет арыгы-лааһыны утары охсу-һууга опыта республика-ра кизг биһирэбили ыл-быта. Билиһи оройуон-мутуттан опыт атастаһа делегациялар эмнэ бара сылдыһыттар. Ол эрэ-ри ону олоххо киллэрини тоҕо эрэ иһик-самык ыһытталлар. Манна сөргү-төр наадалаах.

Аһыһах тыһы сала-һааччылар тустарынан. Салаһааччы — бу, туох ханнаһы иһини, иһээч-чи. Билинги көрдөбүт итинниң. Оттон билинэх, кистэһ буолбатах, сорох салаһааччылар үлэһит-дэртэн үрдүктүк сананал-лар, киһилэр кыһааҕа-ларыгар тонгудук сы-һыаннаһаллар, ардыгар үлэһит күөс эрэ курдук көрөллөр. Сорохтор ба-йалара үлэни эрэйэр, бэрээдэк ирдир дьонно-руттан наһааһах таһым-наах, «аһы ууну» аһыт-тардааһар ордук собу-лүүр, үлэ да кизигэр иһигэр-сүтөр буолааччы-лар. Итинниң дьону маасса билэ-көрө сыл-дыр. Итинниктэртэн дыссипилиниэ, бэрээдэк оһо сатарыйар. Онон салаһар надрдартан көр-дөбүлү эмнэ күүһүр-дүөхкэ дии саныһыһым.

Н. ЗАХАРОВ,
«Чурапчы» совхоз
биригэдьинэ.

Ас-уөл программата: эн сирэй кылаатың!

НОРУОТ БҮТТҮҮНҮН ДЬЫАЛАТЫГАР КЫТТЫҤАН

Партия ыһырытынан тыа хаһаайыстыбатын эппиттээх учаастактарыгар үлэлиин тахсарга республикада бачыһын көтөхпүт биридэ бачыһын оройуонна бастакынан ойөөбүт сорох селскийтаһар билиһи кор-респондентим С. Смирни-кова көрсөн бэснэһэлэстэ.

Онуоха киһилэр маннык нэпсэтиһэр.

Н. ОКОНЕШНИКОВА,
учуутал:

— Билиһи билиһи Бахсы-быт кыргыттары сүөһү ий-тититер өссө салгыы үлэ-лиин хааларга быһаарынан совхоз, ону аһан бүтүн оройуон ыһааттарыгар кө-рүлэһини өнөрбүттары ки-һин оһус биһирэстим. Ити — билинги көм көрдөбүлэ. Ол иһан киһи сир аһыһы өйөнөн эрэр. Оннообор мин, урукку өтүгүт сүөһүгэ үлэһээбэтэх киһи, бу кыр-дык да тыа сиригэр удар-най фронтта тахсарга бы-һаарыһым.

Бэйэм Бахсы орто оску-латыгар алтыс сылбын учууталлаан испитим. Икки оролоох ыал ийэтэһин. Якутскайдаагы госунивер-ситет кэтэхтэн отделение-тын иһикс курсугар үөрө-һөбүн. Быһата, фермада ба-рарга тутулук, мэхэй даҕа-ны элбэх. Ону аһаһыбаҕа ас-уөл быһааччы оһуһулар сиригэр үлэлиһэргэ диил буолла. Фермада иһик сыл-тан иһээһэ суох маннык-сыттылар баалаахпын. Он-тон салгыы олох бэйэтэ көрдөрөн иһээһэ.

В. СМЕРНИКОВ, культу-ра үлэһитэ:

— Билиһи биридэ төрөө-бүттэртэн үспүт тыа хаһа-йыстыбатын специалиһа, зоотехник, свиновод уонна механик. Мин идэбинэн Төлөй Диритер селский Культура дьиэтигэр дирек-торданы сылдыһан производ-ствода тахсарга, фермада ыһыһыһыттыларга быһаа-рыһым. Онон бэйэм биридэ састыһаахтарым көбүлэ-һиппэргэ эмнэ көмөлөстө Холобур, мин Уус-Алдан оройуонуттан ыһыһыһыт Владимир Пестряков үһү-лүччү ситиһинтин олус сө-

бүдээн, карэхсэн истэбин. Билиһи даһыны иһинтэн тоҕо хаалсыахпыттэй.

Соторутааһыта Төлөй Ди-рингизэһи биридэһээһи ыһааһы туттум. Билиһи күннэ 92-днн кэ үүтү ыһа-һыт. Фермабыттар састаа-һыт, центерти ардуу. Владимир Захаров ыһа-һыт, киһи да көлөбүрү үлэһэ күннэһи пөһүлүүр.

И. СОФРОНОВ, тутуу
маастара:

— Бэйэм уонна көргөһү-Татьяна Николаевна төрө-пүттэртэн — төрт-уус сүө-сүһүттэр. Онон совхоз про-изводствотыгар үлэлиин тах-сарга быһаарыһыһыт тү-бэһиһчэ буолбатах. Көргө-һүм — тутуу инженерэ. Ик-ки кыһыс олоһоохпүт.

Билиһи биридэн үөрэбит-тыа сиригэр, буолан бара-һа саста төриһилиһит Амма өрүс кырыс сирин туһаа-һа таһаарыахтаах. «Мындаа-һа» совхозка, тутууну ыһа-һыһа быһааччы кыттыах-пыттыттан. Бэйэмнэ былаан-һаһан, ону үлэһэ киллэрин, — кырдмык, умсугутуулаах, көсбиллээх дьыала. Этэллэ-рин курдук, сана сиргэ, он буордаах Амма эбэ кыты-лыгар эдэрдэр, эрчимнээх-тэр киһирэн олохсуйуохтара. Онон усулуобуйаны төрий-ини — билиһи нэспит.

В. ОКОНЕШНИКОВ, вет-врач:

— Сорохтор мин, куорак-тан төрөөбүт уонна үөрөм-мит киһи, ветерач идэтин ыһыһыһын дьинбэргизэх кур-дук тутталлар. Онук буол-батах. Бу идэ — билиһи ай-маһынан идэбит. Утумна-һыы баар.

Оройуоннааһы племенной холбоскука үлэлиин сылдыһан «Чурапчы» совхоз Сылан-һаһыт отделениегыгар вет-раһаһынан таһыһым. Мин санаабар, билиһи ветери-чарнай специалиһтар кон-туорада олоһон үлэһиһиллэ-ринээһэр миэстэһэ, тыа си-ригэр сылдыһан сүөсүһүт-тэргэ быһааччы көмөлөһө-лөрө уопсай дьыалаһа. Ас-уөл программатын олоххо киллэрингэ ордук көдүүс-тээх.

Н. Оконешникова

В. Смирников

И. Софронов

В. Оконешников

Саха сиригэр пепелявцинанан үлтүрүтүү 60 сыла туолуутугар ОХСУҤУУ УОТУГАР БӨБӨРГӨӨБҮТ ДОБОРДОҤУУ

(Бүтүүтэ. Иһини хаһыат
30 (5854) №-гэр көр).

II
Саха сиригэр граждаскай сирин бастакы көрдөһө көми-гэр революция эстөөхтөрө үл-түрүтүлүбүттэ. Ол эрэри Советский быһаһы утары ох-суһууларыт тохтоппотохторо. Киһилэр ыһырыһыларын, аһын дойдулар капиталиста-рын ойөөбүлэриһин Колчак генерала Пенелеев Манчжу-рияттан уонна Далеһай Вос-токтан үрүт гвардеецтары хо-муйан бөдөн этэрэһи төрү-мүтэ уонна 1922 сыл күһүнү-гэр Охотскай муоранан устан кэлэһи Аһыта сүөкүмүтэ. Ки-һинэхэ 44 үрүн баандалар то-бохторо холбоспүттэ.

Республика үлэһит маассата иһикһин састааһа тутан Со-ветский быһаас көмүскэлгэр туруммута. Байыһыһа күүһү

түмэр сылтан иһик сүрүн уларнай бөлөх: Якутскайга К. К. Байкалов баһыһыһаах экспедиционной сориһлар уон-на Чурапчына киһинээһи Е. И. Курашов маневрдаан сориһла-һар Иһини бөйбөһүй учааста-тага төриһилиһит. Итиһэргэ: Кыһыл Армия гарнизоһнара уонна олохтоох доброволецтар-тан төриһилиһит этэрэһтөр тү-мүлүбүттэ. Иһини бөйбө-һүй учаастак сориһлэһэ, ол иһигэр Петропавловскай (би-лиһини Уус-Маайа) гарнизона, Артемьев уо. д. а. баандалара киһи улуустарга киирбэргэ хо-лонууларыт тохтоппүттэ. Ол түмүгэр эстөөххө сүрүн охсу-уну онорор иһүһү төрийэр кыах үөскээбитэ.

Кыһыһыһыт эстөө: эһэлээх көпсөһинэ киирчүмэтээ. 1923 сыл олунньу 2 күнүгэр соһу-мардык саба түһөн Пенелеев

Амманы ыһыта уонна Якут-скайга кыһан киирбэргэ бэлэм-нэммитэ. Ол эрэри киһини кэт-эх өтүттэн хорсунуук кииран Саһыл Сыһыһы көмүскээбит И. Я. Строд командирдаах Пет-ропавловскай гарнизона тох-топпута. 18 түүннээх күн муустаах осадата олоһон эс-төөх сүрүн күөстэрин кыһ-рыктаах атакаларыт төттөрү охсутаһаан, күчүмээһидэри сө-дүмэрдик тулуйан Саһыл Сы-һыы көмүскөччилэрэ булгу-руйбат эр санааны, холобура суох хорсун быһыһыт көр-дөбүттэ. Пенелеев үгүс сү-түктөһүтэ, былаһа тохтубута.

Байкалов, Курашов, Строд уо. д. а. патриот-интернациона-лиһтар киһиһинээх бөйбөһүй кыһыһылары ситистит биридэ сүрүн төһүүлэриһин норуотта-доһордоһуулар буолар. Киһи-лэр олохтоох партиһнай совет-

скай салалтаны кытта биридэ линияны тутуһан саха үлэһит маассатын кытта ыһа саста-тэспиттэ. Кыһыл Армия чаастара уонна нэһилиһини иһик ардыларыгар хардарыта көмөлөһүүнү төрийсиптэргэ.

«Дед Курашов олохтоох са-халар этиһилэрин улаханньык бахсара, саха байыастарын кытта биридэ охсуһуу, поход, разведка карталарын онорсо-ро», — диил А. А. Павлов су-руйбута. Тыһыс айыһаһаах, ыһык суоллаах-иһтээх аар-тайда ортоһугар алаас, үрөх аһыһы быһтанан олоһор нэһи-лиһинээһэх дойдута Кыһыл Армия этэрэһтэригэр развед-чиктар уонна сирдэһтэр ула-һан көмөнү онороллоро. Ити-нэ дьон хорсуна, ат талыһа наада ээ.

Ити көмгэ үгүс улуустар, ол

иһигэр ордук Боотуруускай уонна Амма хаһаайыстыба-ра алларыйыта: көлө-баһа, ас-уөл, итин таһас-һыт боппу-руоһа ыарааһыта. Ол үрдүн коммуниһтар, советский орган-нар төрийиһилэриһин олохтоох үлэһит маасса Кыһыл Армия-ны ыһааччыһыта туох кыһа-ларыт барыһын онорбута.

Курашов салалтатынан Бо-отуруускай уонна чуастааһы улуустарынан быданан саста-һыһыт генерал Ракитин, пол-ковниктар Худояров, Варгасов уо. д. а. баандаларын утары бөйбөһүй операциялар сити-һилиһээхтик ыһыһыһыттыттар. Субуруускай олохтоох доброво-лецтартан төрийбит развед-калыһы этэрэһа хас да охсу-лаах походтары онорон үрүн баандалары үүртээһитэ. Пе-нелеев ити туһаһыһынан иһи-һыт күөстэриһин Чурапчыны ыһыһыттан Якутскайга киһилэри кытта биридэ тийэр быһаһыт таһаһыһыта. Төһүлүгэ Ку-рашов ыһыһыт этэрэһа уонна Манэ улууһун киһинэ Луки-Чадеев командирдаах добро-

АЙЫМНЫЛААХ СЫНЫАН КӨСТҮҮТЭ

Методистар республикатаабы семинар-практикумнарн көрсө

Хайахсыг орто оскуолатын учуутала Е. И. Макарова бэртээхэй хини кабинетын тэрийдэ. Үөрэтэр оёолоро кэнни-ки сылларга предметнэй олимпиадаларга мэддн ситинилээхтн кытталлар.

Бидеки Иннокентьевна метод-хольбоук салаалаччытын, пропагандист, народнай сэтээтэл быһыытынан эмиз түбүктөөх общественнай үлэ-лээх.

Снимокка: Е. И. Макарова Дуя Фефановага сана омыты көрдөрөр. П. Оконешиков фотота.

БЭЛЭМИ КЭТЭНЭ БАРБАККА

Билигин көрдөбүлгө снп түбөһүнэрэн, оро-гоон оскуолаларыгар производственнай үөрөх-төннөхтө көксө снп-хонпут тэрилликлээх аналлаах кабинеттар баар буолулар. Бу дыялаара айымнылаахтык үлэ-лээр энтузиаст учууталлар ороолула улахан.

Бир онук педагогу-нан Кытаанах орто оскуолатын трактороведе-ниэга учуутала Семен Семенович Дьячковской буолар. Кини бэлэм матырыйааллары булан биэрэллэрин көтөһөн оло-робко, кэнники сылларга бэйэтннн сүүрөн-көтөн мындырдык толкуйдаан, айан предметигэр үчүгэй кабинеты тэрийдэ.

Кабинет, төһө дааны эргэ дьизэ буоллар, иһигэр киирдэххэ, хоп курдук оноһуллубута харахха тутта бырабыллар. Иһэ ыраас, барыта кы-рааскаламмыт, сырдык.

Киирээти кытта энэргэ МТЗ трактор турар. Учуутал салалтатынан үөрэнээчилэр трактор бары уеэллары, чааста-рын ыраастаан адыас са-патыгар түһэрбиттэр. Бу — тренажер. Трактор үлэ-лиир туруктаах. Ону тыһаһыттан мэхэйдэтэн мотуорун эспэттэр эбит. Семен Семенович элек-

тромактор булан онон үлэлэтэр, туһанар санаа-лаах.

Кабинет улахан хонугар кылаас оноһуллубут. Кылаас иннигэр меха-низмнар, системалар, уеэллар макеттара ба-лачча үрдүк стеллаж-тарга туруоруллубуттар. Бэлэм макеттары, кээ-мээйдэринэн кыра, маты-рыйааллара атын буолан, дьиниэх трактор туһу-нан өйдөбүлү биэриигэ кэрэгөйдөр дьин, учуутал була да сатабатах. Ол оннугар трактор бэйэтин гизинэрин танан туруор-таабыттар.

Олор бука бары хам-сыыр, көстөр буолан көрдөрөн үөрэтиигэ ор-дук көдүүстээхтэр. Дээ бу манна сорох мындыр-дааһыннар бааллар. Хо-лобур, сцепление маке-тыгар. Бастакытын, трактор бэйэтин махови-га ыарахан. Иккиннин, маховик иһинээһи меха-низмнар хайдах үлэ-лииллэрэ көстүбэккэ хаа-лаллар. Ол иһин маховик тимир листэринэн сол-буллубут. Эбэтэр пере-дичалар коробкалары ылан көрүүгүн. МТЗ, ДТ трактордар коробкалара, баллара ромбикты буо-лан, эмиз сорох шесте-ренкалар хамсааһынна-

ра күлүктэнэр. Семен Семенович ону Т-16 трак-тор коробкатын сол-буйбут. Валлар, туруору-кено буоланнар, коробка иһэ, ытмыска уурбут кур-дук, көстөн турар.

Пусковой двигатель ма-кета биир онук. Үлэ-лиир принцибин, режи-мин туһунан өйдөбүлү киһи дөбигис ылар ғына хайа быһылан, ангарда-нан оноһуллубут. Вал магнето, карбюратор ис чаастара хайдах хам-сыллара көстөн оло-ро-ро.

Итинник бары сүүрүн темаларга баар макетта-ры бастаан плакатка көр-дөрөн баран дьиннээхтэ-рин быһаарар эбит.

Истинэлэр үөһэ өттү-лэрин суол знактарын ойууларга кэрчичи ыла-мыттар. Олору Семен Семенович эмиз бэйэтэ уруһуйдаан онортообут. Бэйэтэ, этэргэ дылы, тохтон дааны иннибэт уус дьизэххэ сөп. Иһэрдн, спаркалааһын, тимирн чочуйуу эгин — барыта иһинин иһинээһи дыа-далар.

Кини кабинетыгар өс-сө дааны албаһи онорор былааннардаах, тыа си-рин оёолоро аныгы тех-ника модун тэһинин са-табыллаахтык туталла-рыгар, уйгу-быһан дьин-нээх уустара буола улаа-талларыгар баата ула-хан.

С. ПОПОВ.

ФИЗИЧЕСКОЙ культу-раны уонна спорду маассабай онорууга, дьоннорго, ордук ыччат-тарга эт-хаан өттүнэн чаһиан-чабдык буолууга дьулуруу үөскэтиигэ, бас-татаан туран, сөптөөх ма-териальнай база — физ-культурнай саала, анал-лаах инвентарь, кадр наадалаара өйдөнөр.

Соловьев адыс кылаас-таах оскуолатын физ-культурнай саалатыгар уруок бара турар. Үөрэ-нээчилэр бастакы эр-чиллиилэрин оноролор. Саала балачча кинэ — 18х19 метр. Истинэргэ — баскетбольнай щит, волейбол сетката, шведскэй стенка, муннука — маат-тар. Гимнастическай та-риллар суохтара харахха бырабыллар. Саал элек-тро-уотунан сырдатыл-лаһыта мөлтөх: танаач-чылар судургу суолу ту-туһан электро-лаампала-рым истиннэһи икки кэк-кэнэн эрэ ыппыттар.

Үөрэнээчилэр оскуо-латтан спорт үгүс кө-рүннэригэр дьобуру-улааллар. Манна уруогу-тас өттүнэн баскетбол, волейбол, чэпчэки атле-тика, саахымат, дуобат, остуол тенниһин уонна кенгүл тустуу секцияла-ры үлэлиилэр. Көтө-кө-тө затыгар эрэ буолбак-ка, нэдиэлэ дөп кур-дук иккилээтэ. Манна-ха общественнай тренер-дэр көмөлөрө улахан. Кенгүл тустууга рабочай, I разрядтаах спортсмен И. В. Саввин, дуобакка уонна саахыматка учуу-тал, II разрядтаах дуо-батчыт Г. И. Собанин, ос-туол тенниһигэр урукку-та оскуола директора, билигин «Мындааһа» сөрхөс олохтоох өдлө-ниэтин управлалыаһа, сройуон биир биллэр спортсмена Н. Д. Крон-ников дьарыктыллар. Секцияларга төрдүстэн үөһэ кылаастар үөрэ-нээчилэрэ бары сыл-дьаллар. Эрчийин прог-раммата оёолор сааста-рыннан көрөн оноһуллар, ордук дьобурдаахтар тус-

на дьарыктаналлар, ки-ниилэри кэтээн көрүү-дненигэ үлэлиилэр.

ГТО комплексин нуор-маларын туттарыга ыы-тыллар үлэ оскуола физ-культурнай — спортивнай үлэтин бүтүннүүтүн кү-лүнүүр. Онуоха 5 ки-һиттэн састааптаах ко-миссия үлэлиир. Үөрэ-нээчилэр ГТО многобо-рьетын программатынан снһулулубут оскуола иһинээһи спартакиадага кыттылалар, онно көр-

ҮЛЭ ҮТҮӨ ТҮМҮКТЭРЭ

дөрбүт спортивнай снп-тинилэрэ бу сырылаах үлэ түмүгүнэн буолаллар. Спартакиада кылаастар икки ардыларынаагы кү-рэхтэһии быһыытынан ыытыллар, онон оёолор иһтирнээтэрэ улахан. Аас-пыт сылга 23 үөрэнээч-чигэ юношескай спор-тивнай раэридтар инэ-риллибиттэр. Сэттэ кө-рүктөн биһин туйгун-уук туттаран биир үөрэ-нээччи ГТО «кыһыл кө-мүс» значкиһынан буол-бут.

Манн тэгэ спорт эдэр инструктордарын, спор-тивнай судьуйалары ии-тингэ уонна кинилэри үлэбэ тардыыга болгом-то ууруллар. Билигин 6 эдэр инструктор уонна 4 судьуйа күрөхтэһилэри ыытыыга, секциялары үлэлэтиигэ көмөлөһөллөр.

Үөрэнээчилэр спорду таптааһыннарыгар оройуонга ыытыллар кү-рөхтэһилэр, спортивнай биэчэрдэр, билиилээх спортсменнары кытта көрсүүһүлэр, о. д. а. дьа-һаллар кырата суох суолтаахтар. Сотору-тааһыта оскуола буол-бут спортивнай биэчэргэ оройуоннаагы спортсовет председателэ Е. В. Пудов онорбут хайыһар спор-дун сыйдытын туһунан боскадтнн, спорт вете-раннара Г. Д. Николаев, Ф. Ф. Собанин, И. И. По-пов ахтыһаларын оёолор

кэрэхсээн иһиттилэр. Спортивнай олох туһу-нан стенда, кенгүл тус-тууга аналлаах киһинэ биэчэри өссө кизэртти-лэр.

Үөрэнээчилэр физ-культурнаан утумнаах-тык дьарыктаныллара, спорду таптааһыннара уопсай үлэбэ-хамнаска улахан көмөлөөх. Оскуо-ла ааспыт сыллаахха үөрэһи билиини 100 бы-рыһыанга тиэрдибитэ. Быйыл оёолор ангарда-рын кэригэ хаачыстыба-га үөрэнээлэр. Тэрэһин-нээх, дьисеипилиннээх буолууга спорт үтүө са-быдыалааһа саарбага суох. Соловьев адыс кы-лаастаах оскуолатын үө-рэнээчилэрэ оройуонга ыытыллар спортивнай күрөхтэһиллэргэ мэддн биригистээх миэстэлэри ылаттыыллар, оттон кросска, спорт нацио-нальнай көрүннэригэр, баскетболга уонна чэпчэ-ки атлетикага кэлин үс сылга субуруччу бастаа-тылар. Тнһэрдэ, бу ос-куоланы бүтэрбит үөрэ-нээчилэр спордунаан сал-гыы утумнаахтык дьа-рыктаныллар, спорт ки-нилэр олохторун аргыһы-нан буолбут чакчыллара адыһага суох. И. И. Со-банин, В. Н. Кривошап-кин, С. С. Егоров Якуте-кайдаагы педагогическай училище физкультурнай отделениетнн бүтүрэм идэлэриннн үлэтин сыл-дьаллар, Т. Сергеева, С. Николаева уонна Л. Сер-геева Бүлүүтээһи педаго-гическай училище спор-тивнай чнэһин ситини-лээхтик көмүскүүллэр. Испиниһи өссө да сал-гыы туруохха сөп.

Ити барыта оскуола пе-дагогическай коллектива физкультурнай спортив-най үлэбэ болгомтогун уураһын, учуутал Захар Иванович Федоров айым-нылаах үлэтин үтүө тү-мүнтэрэ буолаллар!

Н. ДЯЧКОВСКАЯ,
хайыат общ. корр.

М. МИХАЙЛОВА,
хайыат аналл. корр.

волецтар Ракитин баһыйар ах-сааннаах баандатын самнаран төттөрү үүрбүттэрэ.

Мүччүргүннээх бойбууой сы-рыһыларын номоххо киирбит разведчик И. И. Константинов (Дэлэгээт Уйбаан), Софрон Ку-тургуин (Одьулуун) уонна Алексей Павлов Строд Саһыл Сыһыга осадаламмытын раз-ведкалаан биллэрттэрэ. Ку-рашова, ону истэн баран, хор-сун уонна эппиэттээх соругу туруоруммута: Аммага быһа тнһийн Пепеляевы кытта күөн көрсөргө, Саһыл Сыһы дьо-мун өрүһүбэ охсорго. Оттон, командование былаанынан, ки-һи Бүтэйдээххэ тнһийн Байка-лова холбоһуохтааһа.

Курашов этэрээтэ олунньу 23 күнүгэр Чурапчыттан Аммага барыта. Кудун тутар 2 күнү-гэр Билиистээххэ буолбут бы-һаарылаах кыргыһыыга, Пе-пеляев сүүн күүһүгэр самна-рылаах охсууну онорбута. Биллэстэр уонна командирдар маассабай героизмы көрдөр-бүттэрэ. Үөрөннүк албуттар

ортолоругар штаб начальнига украинец Андрей Цилирик, байыаннай комиссар уонна командир нуучча дьонно Павел Рогов, Петр Забрусков, ГПУ боломуочунайа Амма улууһун киһитэ Николай Захаров уо. д. а. бааллара.

Одьулуун дьаһаһынтын оёото Яковлев Иван Гаврильевич өссө бастакы сэрингэ 14 саас-тааһар Кыһыл Армиян көккэ-тигэр киирээтэ тылламмытын ылбатахтара. Сылтаан эрэ ср-дон баран иккистэн көрдөһөн Чурапчыга Курашов этэрээти-гэр байыас буолбут. Вилки-сэ бэлэр дьонно Николай Захаров, Алексей Павлов ат-тыларыгар түбөһөн кыргыс-гыт. Захаров охтубутугар ыс-танан тнһийбитэ, киһитэ ха-тыһы-үйэ өйүн сүтэрбит. Уол иһин абаран-сатаран харса суох ытыаласпыт. Ол сылдьан «Ваня, ботуруонна, ботуруон-на!» дьээн Павлов ынтыгар са-натын истибит. Бэйэтин кө-рүмүтэ, ботуруона адыһаа-быт. Оттон ой ылан албут а-баарыһын буулдылаах суум.

катын илдьэн биэрбит. Өссө салгыы эбии итиһиан-кутууан кыргыһа сылдьан эдэр сэри-инт геройдуу охтубут.

Билиистээххэ үгүс сүтүктэ-нан, күүһэ өһүллэн уонна ити күн Байкалов Аммань ылы-тын истэн, Пепеляев хотторбу-тун билиммитэ, баандатын то-бодуунун тыһын тэскилэппи-тэ. Нөпгүө күнүгэр Курашов Саһыл Сыһы геройдарын муустаах осадаттан босхолоо-бута.

Ити күн Якутскайтан кэл-бит Байкалов этэрээтэ Амма-ны штурмалаабыта. Дэрэбн-тэ бөвөргөтүүлээх өттүнн киирбит өһуобай аналлаах чэас (ЧОН) интернациональ-най батальона хорсуннук сэ-риилэспитэ. Батальон икки ро-татыттан биридэстэрин — И. Е. Алексеев командирлаах саха едциональнай ротатын — ба-йыастара үгүс сүтүктэммитэ-рин үрдүнэн, өстөөх окуола-тын бастакынан тодо көтөн киирэн үрүг гвардеецтары көтөхтэрттэн охсубуттара. Ити ротага сылдьан хорсуниук

кыргыспыттары: 1967 сыллаах-ха Ленин орденынан наараа-далааммыт Степан Саввин (Күн Дьирбиһи), Чурапчыта бас-тыкы комсомольскай ичейка-нын тэрийбит Осип Трофимов (Одьулуун), кыргыһыта ге-ройдуу охтубут Федор Дыдаев (Болугур). Алта чаас устата солданаан барбыт суостаах кыргыһы түмүгэр Пепеляев тирэх баата ылылыбыта.

Кыһыллар дэрэбинээгэ чуга-һаан истэхтэринэ паара ат сыардатылтан ЧОН батальо-нун пулеметчига нуучча киһи-тэ Иннокентий Горчаков өс-төөх окуопаларын ытыалаа-быт. Эмискэ ойовос ат, моон-чуугар таптаран өрө мөхсөөт, төртү аттыһын иһинилэрин днэ-ли түүһүннэ кэбиспиттэр. Пуле-метчик өһиллэн хаалбыт. Үрүг-нэр, пулемету ытыахпыт дин санаан, ити туйаһыһыан ыталларын тохтоппуттар. Ону көрөөт, национальнай рота ба-йыһа 50-ча саастаах Гаврил Егоров тонуу хаарынан күйэ-сүүрүн тнһийн өстөөх уолун ор-

тотунан аттары тохтоппут, Ки-ни кэнниттан Горчаков сүүрэн кэлэн, киһитигэр көмөлөһөн өс-төөххө уоту аспыт. Байыастар иккиэн Кыһыл Знамя ордены-нан наараадалааммытара. Хорсун быһыыларын иһин ор-доннарынан наараадалааммыт-тара: нуучча политрук Федор Ляжкин (өлбүтүн кэннэ), саха Иннокентий Алексеев, украин-нец Аполлон Гоголь (өлбүтүн кэннэ), латыш Ян Крумин, ЧОН батальонун командира ерей Исая Карпель.

Итинник үрдүк чизскэ Са-һыл Сыһы уонна Билиистээх геройдара, ол иһигэр легендар-най командирдар латыш Иван Яковлевич Строд (иккиннин), нуучча Ефим Иванович Кура-шов тиксибиттэрэ. Саха АССР сэринилэрин командуючайа ла-тыш Карл Карлович Байкалов Кыһыл Знамя орденынан ик-кин наараадалааммыта. Хоту Верхонискайга нуучча киһитэ А. В. Панкратов ко-мандирлаах гарнизон баһыйар ахсааннаах үрүг баандалары (Бүтүүтүн 4-стр. көр.)

«Самга олох» (Новая жизнь) — орган Чурапчинского
районного КПСС и районного Совета народных депутатов
Якутской АССР.